

تبیین کمی عوامل مؤثر بر افزایش مشارکت شهروندی در زیباسازی کلانشهر تهران

هادی رضایی‌راد*، طرلان صادقی‌پور**، سیدعلی قاضی میرسعید***

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۱/۲۰

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۷/۲۲

چکیده

با افزایش روز افزون جمعیت شهرها به خصوص پس از انقلاب صنعتی عوامل تأثیرگذار بر نظام مدیریت شهری و به طور کلی سکونتگاه‌های انسانی به شدت افزایش یافته‌است و به مرور زمان، روش‌های سنتی و رویکردهای غیرمشارکتی و از بالا به پایین تأثیر خود را از دست داده‌اند و مفاهیمی چون رویکردهای مشارکتی در میان تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران نظام مدیریت شهری مطرح شده‌است. اساس این مفاهیم، تصمیم‌گیری با و برای مردم است. بدون شک شهری که تصمیماتش بدون حضور مؤثر شهروندان اتخاذ شود نمی‌تواند پاسخگوی نیاز ساکنانش باشد. هدف از پیشبرد این پژوهش، شناسایی و تبیین عوامل تأثیرگذار بر ارتباط دوسویه میان مردم و مسئولین شهری و شکل‌گیری برنامه‌ریزی مشارکتی در راستای تحقق پروژه‌های زیباسازی، جهت ارتقا کیفیت زندگی شهروندان، در کلانشهر تهران می‌باشد. این پژوهش از لحاظ اهداف تحقیق، کاربردی بوده و روش آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد. به طور کلی روش انجام این تحقیق مبتنی بر روش تحلیل اسنادی، تحلیل محتوایی و فراتحلیل می‌باشد. با توجه به جامعه آماری پژوهش که شهروندان شهر تهران می‌باشند، تعداد ۳۸۴ پرسشنامه تکمیل و همچنین از ابزار مصاحبه نیز برای دریافت اطلاعات از مدیران سازمان زیباسازی استفاده شده است. تحلیل پرسشنامه طراحی شده در راستای سنجش مولفه‌ها و متغیرهای پژوهش پیشرو با استفاده از نرم‌افزار SPSS صورت گرفت. در مرحله تحلیل مولفه‌ها و متغیرها برای بررسی پایایی و روایی پژوهش از روش تحلیل عاملی تاییدی برای اطمینان از عوامل اصلی انتخابی، تحلیل همبستگی برای یافتن ارتباط میان متغیرها و تحلیل تجمعی جهت تعیین میزان واریانس محاسبه شده متغیرها توسط عوامل اصلی استفاده شده است. بر اساس نتایج بدست‌آمده از پژوهش، ۱۹ عامل در ۴ دسته‌بندی که شامل، اجتماعی-فرهنگی، معیشتی-اقتصادی، اداری-تشکیلاتی و حقوقی-سازمانی می‌باشد، ارائه گردیده‌است. که از دیدگاه پاسخ‌دهندگان، شاخص‌های مرتبط با بعد اقتصادی-معیشتی با میانگین ۴/۵۶۵ بیشترین اولویت، شاخص‌های مرتبط با بعد اداری-تشکیلاتی با میانگین ۴/۳۶۸ در جایگاه دوم، شاخص‌های مرتبط با بعد حقوقی-سازمانی با میانگین ۴/۳۱۶ در جایگاه سوم و در نهایت شاخص‌های مرتبط با بعد اجتماعی-فرهنگی با میانگین ۴/۲۱۵ در اوایل آخر قرار دارد. همچنین ابهام در شناسایی گروه‌های هدف، موانع حقوقی، اداری و تشکیلاتی و ضعف در فرهنگ سازی امر مشارکت در میان جامعه به عنوان اصلی‌ترین موانع عدم تحقق مشارکت شهروندی در زیباسازی کلانشهر تهران می‌باشد.

واژگان کلیدی

برنامه‌ریزی مشارکتی، مشارکت شهروندی، کلانشهر تهران، تحلیل عاملی تاییدی

* استادیار دانشگاه بوعلی سینا، گروه مهندسی شهرسازی، همدان، ایران.

** کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

*** کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

h.rezaeirad@basu.ac.ir

tarlans071@gmail.com

s.qazimirsaeed@modares.ac.ir

مقدمه

شهر پدیده‌ای پیچیده، غیرقابل پیش‌بینی و سیال است. دلیل این پیچیدگی، تفاوت‌های شهروندان و ساکنان آن می‌باشد. طراحی و برنامه‌ریزی شهرها بدون مشارکت و دخالت مردم، شهری منفعل، غیرانسانی و کسالت‌بار عرضه خواهد کرد که شهروندان آن نسبت به آینده شهر بی‌تفاوت خواهند بود. بنابراین با توجه به پیچیدگی شهرهای معاصر و ناکارآمدی روش‌های سنتی، ارائه روش‌ها و ابزارهای مناسب برای ارتباط، تعاون و همکاری هرچه بهتر میان کارشناسان و ساکنان یک فضای شهری ضروری به نظر می‌رسد. مفهوم مشارکت شهروندی ارتباط مستقیم با مفهوم دموکراسی دارد و اهمیت آن زمانی محرز می‌شود که شهروند فعال در شهر تجلی می‌یابد و توسعه شهر با همکاری و مشارکت مردم صورت می‌پذیرد (دانشپور و غفاری‌زاده، ۱۳۹۹).

کشور ایران و شهر تهران نیز تجربه مدیریت از بالا به پایین را از ابتدای ایجاد طرح‌های شهری داشته‌اند. نتایج به دست آمده از میزان موفقیت این طرح‌ها و برنامه‌ها نشان دهنده میزان تحقق‌پذیری پایین آن‌ها است. این موضوع حاکی از فقدان یک موضوع اساسی به نام مشارکت شهروندی در فرآیند برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌هاست؛ زیرا در اکثر این طرح‌ها نیازها و ترجیحات شهروندان در نظر گرفته نشده‌است و غالباً محتوای آن‌ها مطابق نظر مشاوران و مدیریت شهری بوده است. بدین ترتیب پروژه‌های شهرسازی کشور محوریت و نقش خود را به عنوان عاملی برای ایجاد ثبات و پایداری و ارتقای نقش مردم در توسعه و اداره شهر از دست داده‌اند (براتی و همکاران، ۱۳۹۸).

از سوی دیگر می‌توان گفت نیاز به زیبایی جزو ناشناخته‌ترین نیازهاست (متولی، ۱۳۸۹). انسان‌ها ذاتاً زیبایی را دوست دارند و به آن عشق می‌ورزند، بنابراین طرح‌های شهری علاوه بر بعد عملکردی باید رواج دهنده حس زیبایی باشند تا رضایت ساکنان را فراهم‌آورند (هیراسکار، ۱۳۷۶). زمانی که منظر شهری زمینه‌های رضایت شهروندان را فراهم‌آورد، در واقع توانسته سلامت جسم و روح انسان را تضمین کند. نکته مهم در امر زیباسازی محیط این است که مجموع عوامل کیفی در ظهور فضاهای شهری سبب شکل‌گیری احساس‌هایی نظیر احساس تعلق خاطر به مکان و دوست داشتن محیط زندگی شده و احساس مسئولیت و دلسوزی نسبت به آن مکان را به دنبال دارد (دانش، ۱۳۹۲). از سوی دیگر اولین لایه ارتباطاتی شهر با شهروندان خود لایه‌ی کالبدی شامل نمای ساختمان‌ها، نحوه چیدمان مبلمان شهری، المان‌ها، نشانه‌ها و دیگر عناصر زیبایی‌شناسانه است. شهروندان در پی یافتن یک هویت مشترک در پس این عناصر هستند تا بتوانند احساس تعلق به مکان زندگی خود را پیدا و تقویت کنند. بدون حس تعلق و هویت، مفهوم شهر به یک مفهوم حداثی و کالبدی بدل خواهد شد. بدیهی است که بدون در نظر گرفتن نیازها و ترجیحات ساکنان یک شهر نمی‌توان این عناصر زیبایی‌شناسانه را به شکل تأثیرگذاری ارائه کرد تا مورد توجه و قبول شهروندان قرار گیرد. اگر شهروندان، نسبت به شهر و محیط زندگی پیرامون خود، احساس مسئولیت نداشته باشند، چرخه مشارکت و همدلی صورت نخواهد گرفت، بنابراین، فرآیند زیباسازی و ارتقا کیفیت زندگی جوامع با خلل جدی روبرو خواهد شد. بنابراین، میان تحقق زیباسازی و اقدامات متناظر با این رویکرد و اهمیت جلب مشارکت جامعه با ابزارهای گوناگون، رابطه مستقیم و تنگاتنگی وجود خواهد داشت.

شهر تهران به عنوان پایتخت کشور ایران به نوعی مهم‌ترین شهر از نظر سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و غیره است. در چشم‌انداز این شهر آمده است که باید به شهری زیبا، با اصالت و با هویت ایرانی-اسلامی و همچنین به یکی از سه شهر برتر آسیای جنوب غربی تبدیل شود. شهری با چنین چشم‌اندازی بدون شک باید در وهله اول در بعد زیبایی‌شناسانه سرآمد باشد. همانطور که گفته شد تحقق این اهداف بدون در نظر گرفتن نیازها و ترجیحات شهروندان و مشارکت آن‌ها عملی نیست. زیبایی‌شناسی شهری فرآیندی است مستمر، در حال رشد و تغییر که با روانشناسی، فلسفه، هنر، فرهنگ، هویت، دانش، بینش، زمان و کارکردهای مختلف ارتباط داشته و ظهور پیدا می‌کند (بهزادفر، ۱۳۹۱). از همین رو عرصه زیباسازی شهر بیش از هر حوزه دیگری نیاز به دخالت و مشارکت شهروندان دارد چون کاربر اول و آخر تمامی پروژه‌ها شهروندان هستند.

در صورتی که در فرآیند تصمیم‌گیری، تهیه و اجرای طرح و مرحله نگهداری از مردم استفاده مؤثر نشود هزینه فراوانی برای نظام مدیریت شهری ایجاد خواهد شد، زیرا شهروندانی که نقشی در ایجاد المان‌های زیبایی‌شناسانه شهر خود نداشته‌اند به تبع احساس تعلق درخوری نخواهند داشت و در حفظ و نگهداشت آن نیز همکاری لازم را مشاهده نخواهیم کرد. بنابراین می‌توان گفت رویکرد مشارکتی نه تنها یک رویکرد پیشنهادی بلکه نیاز روز شهر است. هدف از پیشبرد و طرح پژوهش پیشرو، شناسایی عوامل مؤثر و یا بازدارنده بر میزان مشارکت شهروندان و مدیریت شهری در امر زیباسازی شهری و ارتقا کیفیت فضاهای شهری با همکاری شهروندان می‌باشد. پژوهش پیشرو در راستای پاسخ به سوالات ذیل گام برمی‌دارد که معیارهای مشارکت عمومی در زمینه پیشبرد پروژه‌های زیباسازی شهر تهران کدام‌اند؟ و راهکارها و سیاست‌های پیشنهادی بر حسب اولویت جهت تحقق مشارکت عمومی در پروژه‌های زیباسازی شهرداری تهران کدام‌اند؟

مبانی نظری

مفهوم زیباسازی

زیباسازی یک عمل است به معنای عملی عالمانه که جنبه‌های تاریخی و اجتماعی را نیز در خود دارد. کنشی است که در میدانی از نیروهای اقتصادی و سیاسی رخ می‌دهد. این کنش چیزی یک سویه یا بی‌خاصیت یا بی‌ارتباط با زندگی روزمره و فانتری نیست بلکه در رابطه با منافع‌ها و اراده‌های بازیگرانی قرار می‌گیرد که در مجادله و ستیز برای تسلط بر فضاهای شهری هستند (رستمی، ۱۴۰۱). زیباسازی اولین بار در قرن هجدهم توسط "بومگارتنر" به کار برده شد. این مقوله حاصل تماس شهروندان با فضاهای شهری است (نصیری‌هنده‌خاله، ۱۳۹۹). از اواخر قرن ۱۹ رویکردی پیشرفته تحت عنوان جنبش زیبایی‌شناسی با هدف ارتقاء کیفی فضای شهری و دستیابی به شهر سالم، زیبا و انسان‌مدار از رهگذر کنترل اجتماعی (رضایت‌مندی مردم)، در شیکاگو آغاز شد؛ این رویکرد منجر شد تا اسباب حظ بصری و ارتقاء کیفیت محیط شهری فراهم شود تا تعامل اجتماعی، هویت کالبدی شهر و هویت اجتماعی شهروندان را تحکیم بخشد (شاه‌رخ‌فر و همکاران، ۱۴۰۱). جنبش زیبایی‌شناسی شهری رویکرد پیشرفته‌ای است که نه تنها بخاطر زیبا نمودن بلکه به معنای ابزار کنترل اجتماعی از طریق راضی نگه‌داشتن مردم و پاسخگویی به نیاز آن‌ها مورد مطالعه قرار می‌گیرد. عملیات زیباسازی فرآیندی است که به توسعه کیفی فضای شهر و ارتقای کیفیت زندگی شهر می‌پردازد تا به شکل‌گیری شهر سالم فرهنگی و انسان‌مدار برسد. امروزه زیباسازی فرآیند آفرینش هنری و ارتقاء کیفیت زندگی در محیط شهری دانسته می‌شود که هنرمند در آن فرهنگ، ارزش‌ها و باورهای جامعه را در معرض دید عموم قرار داده و اسباب حظ بصری و بهبود منظر پیش روی افراد را فراهم می‌نماید. از این دیدگاه انواع هنرهای تجسمی، آثار حجمی، نقاشی دیواری، گرافیک، تبلیغات محیطی و مبلمان در فضاهای شهری علاوه بر انبساط خاطر شهروندان مورد استفاده آنان نیز قرار می‌گیرند. افزون بر آن زیبا سازی بر ارتقاء کیفیت محیط و فضاهای عمومی تأکید دارد تا تعامل اجتماعی را تسهیل کرده و هویت کالبدی شهر و هویت اجتماعی شهروندان را تحکیم بخشد. شهری زیباست که بر اساس شرایط محیطی و نیازهای انسانی بصورت منطقی و متناسب شکل گرفته باشد. شهری که به کیفیت زندگی و روح و روان انسان احترام بگذارد (سعادت‌ی و همکاران، ۱۳۹۸).

مفهوم مشارکت

واژه مشارکت از حیث لغوی به معنای درگیری و تجمع برای منظور خاص است (زیباری و همکاران، ۱۳۸۸). مشارکت عمومی شهروندان را در توسعه مهارت‌های شهروندی‌شان (ارتباط، همکاری و گفتار علاقه) توانا می‌کند و در همان زمان فرصتی را برای شهروندان فراهم می‌آورد تا شهروند فعال بودن را تمرین کنند (Glucker et al., 2013). در تعریفی دیگر، مشارکت «درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت‌های گروهی است که آنان را برمی‌انگیزد تا برای دستیابی به اهداف گروهی، یکدیگر را یاری دهند». از این تعاریف چنین برمی‌آید که درگیر شدن، یاری دادن و مسئولیت، سه رکن اصلی مشارکت می‌باشند (علوی‌تبار، ۱۳۷۹).

این مفهوم کلیدی، امروزه در کلیه زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی و غیره مطرح می‌شود و توسعه سریع و روزافزون آن، مدیون این حقیقت است که دولتمردان درک کرده‌اند، گستردگی و پیچیدگی ابعاد زندگی مدرن، فراتر از توانایی ایشان برای شناسایی و غلبه بر آن است. از آنجا که مشارکت در حوزه شهرسازی و طراحی شهری، فرآیندی است که عموم مردم را در ارتباط با تغییرات شهر، دخیل می‌نماید، لذا به نظر می‌رسد که استفاده از آن در تمامی جوانب زندگی شهری، یکی از کلیدهای توسعه می‌باشد و انعکاس این امر در حوزه مرمت شهری، اتکاء به همیاری مردم و استفاده از رویکرد مشارکت جویانه در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده خواهد بود (ضرابی و همکاران، ۱۳۸۸). مشارکت کردن به معنای سهمی در چیزی یافتن و از آن سود بردن و یا در گروهی شرکت جستن و بنابراین با آن همکاری داشتن است. به همین جهت، از دیدگاه جامعه‌شناسی، باید بین مشارکت به عنوان امر شرکت کردن و مشارکت به عنوان عمل و تعهد (عمل مشارکت) تبعیض قائل شد. مشارکت در معنای اول از تعلق به گروهی خاص و داشتن سهمی در هستی آن خبر می‌دهد و در معنای دوم داشتن شرکتی فعالانه در گروه را می‌رساند و به فعالیت اجتماعی انجام شده نظر دارد (مختاری اصل و همکاران، ۱۴۰۰).

برنامه‌ریزی مشارکتی

مشارکت اجتماعی بر گسترش روابط بین گروهی در قالب انجمن‌های داوطلبانه، باشگاه‌ها، اتحادیه‌ها و گروه‌هایی دلالت دارد که معمولاً خصلت محلی و غیردولتی دارند و هدفشان مشارکت و درگیر ساختن مردم در فرآیندهای اجتماعی مختلف در قالب سیاست‌های اجتماعی است. به عبارتی مشارکت اجتماعی بر آن دسته فعالیت‌های ارادی دلالت دارد که از طریق آن اعضای جامعه در امور محله، شهر و روستا شرکت کرده باشند و به طور مستقیم و غیرمستقیم در شکل دادن حیات اجتماعی مشارکت دارند (نوری کرمانی و همکاران، ۱۳۹۴). رویکرد

برنامه‌ریزی مشارکتی به معنای برنامه‌ریزی با مردم و برای مردم اغلب با فرآیندهای نوآوری فراگیر اجتماعی، خلق ارزش فرهنگی (Nakagawa, 2010)، و شکل‌گیری یک حس مشترک (Biondi et al., 2020) همراه می‌باشد (Foroughi et al., 2023). برنامه‌ریزان شهری بر این باورند که برنامه‌ریزی غیرمتمرکز بر محدودیت‌های مرتبط با برنامه‌ریزی متمرکز غلبه می‌کند. در بیشتر موارد، مشارکت از طریق ارتباط مؤثر در مورد اهداف جامعه، روابط مترقی بین دولت‌ها و مردم را تقویت می‌کند. این امر تعامل سیاسی بین شهروندان و دولت را افزایش می‌دهد و مشروعیت فرآیند برنامه‌ریزی را افزایش می‌دهد.

طی سال‌های اخیر نظریات مختلفی در باب چگونگی مدیریت شهری و جایگاه مردم در این نظام مدیریتی و چگونگی برخورد با مسائل و مشکلات پیش رو به خصوص در کلانشهرها ارائه شده‌است. اولین نظریه پردازان در این خصوص، نظریات مشارکت مردم در نظام مدیریت شهری است. در این خصوص نظریه نردبان مشارکتی ارنشتاین (۱۹۹۶) و گردونه مشارکت دیوید سون جزء مهم‌ترین نظریاتی بودند که مسئله ضرورت مشارکت در شهرسازی و مدیریت شهری را مطرح کردند (رهنما، ۱۳۸۸). در این نظریات بنیادی‌ترین اندیشه زیرساختی مشارکت، پذیرش اصل برابری در فرصت‌ها برای مردم است. دیدگاه‌های مشارکت اصولاً از نظریه‌های مختلف در خصوص ساختار و عملکرد حکومت‌های محلی به طور خاص و از نظریه‌های مختلف در زمینه مشارکت کارگری به طور عام نشأت می‌گیرد. همچنین منشأ فرآیند برنامه‌ریزی مشارکتی در چارچوب تقویت حاکمیت محلی در گروه‌های مختلف (بخش عمومی، بخش خصوصی و غیره) مشارکت با دیگر گروه‌های ذی‌نفع و ذی‌نفع است (لی و همکاران، ۲۰۲۰). در این خصوص نظریات شهرسازی مشارکتی بر این اصل معتقد هستند که شهرها از آنجا که تأمین‌کننده نیازهای تمام اقشار جامعه هستند، نیازمند مداخله حداکثری شهروندان در آن نیز می‌باشند؛ بنابراین بهسازی شهری همراه با توانمندسازی اجتماعات محلی، رهیافتی نوین برای حل مسائل شهری است که مهندسی ساختمان و تزریق منابع مالی صرف را رهگشا نمی‌داند؛ بلکه مهندسی اجتماعی با حمایت و تسهیل بخش عمومی و سازمان‌های غیردولتی و محلی و مشارکت فعال ساکنان مورد تأکید قرار می‌گیرد (توکلی‌نیا و شالی، ۱۳۹۴). نظریه‌های متعددی در زمینه برنامه‌ریزی مشارکتی و شهرسازی مشارکتی از نیمه دوم دهه ۱۹۶۰ به این سو مطرح گردیده است. ملاک انتخاب این نظریه‌ها، میزان نوآوری و خلاقیت و استحکام نظری و تأثیرگذاری بر نظریه‌های بعدی می‌باشد (فدایی و همکاران، ۱۴۰۱). برای رسیدن به شهرسازی مشارکتی و افزایش مشارکت‌های مردمی و توجه به جایگاه سازمان‌های مردم‌نهاد در برنامه‌ریزی شهری دو مسئله وجود دارد. مسئله اول گذر از مدیریت شهری سنتی به نوین و مسئله دیگر ظهور شهرها و کلانشهرهایی با مسائل جدید و پیچیدگی فضایی در آن‌ها است. در مدیریت شهری نوین، توجه به ساختار اجتماعی شهر که برآمده از روابط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی شهروندان است از ضروریات اصلی بوده و در آن سیاست تمرکززدایی به یکی از نیازهای بسیار مهم به خصوص در شهرهای در حال توسعه تبدیل شده است (اکبری، ۱۳۹۴). همچنین نباید فراموش کرد که مدیریت شهری نوین با مسائلی روبه‌رو است که در شهرهای سنتی وجود نداشتند. این مسائل شامل تراکم‌های بیش از حد، وجود نیازهای متنوع و گوناگون شهروندان، تکنولوژی‌های حمل و نقل، حرکات روزانه مردم در شهرها، ساختارهای چند هسته‌ای کلانشهرها و غیره است؛ بنابراین مشخصه‌های اصلی شهرهای امروز الگوهای جدید، پیچیدگی فضای شهری، نیروهای سیال گونه و وابستگی شهرها به اقتصاد سیاسی حاکم است. در این میان سیستم متناسب برای مدیریت چنین شهرهایی نظام مدیریت شهری نوین است. در نظام نوین مدیریت شهری حداکثر مشارکت مردم، حکمروایی شهری، استراتژی از پایین به بالا، کاهش شکاف بین مدیریت شهری و مردم و افزایش عدالت اجتماعی از اصول اصلی و با اهمیت هستند (لشگری و احمدی، ۱۳۹۸). برخی از معیارهای اصلی در طراحی و برنامه‌ریزی مشارکتی عبارتند از: نیت اصلی و واقعی برنامه‌ریزان، دامنه مشارکت، نگاه به مشارکت، نظرخواهی از شهروندان، حق اعتراض به طرح، نظارت شهروندان، جریان اطلاعات، پشتوانه فکری و فلسفی (مختاری اصل و همکاران، ۱۴۰۰).

نظریه‌های مدیریت مشارکتی

در یک طبقه بندی کلی دو دسته نظریه مشارکت وجود دارد. دسته اول، نظریه‌هایی که منشأ جامعه‌شناختی داشته و از نظرات وبر نشأت می‌گیرند. در ارتباط با مسئله مشارکت، طبق نظریه‌های وبری فرض بر این است که اگر مشارکت در حکم کنشی اجتماعی در نظر گرفته شود، این کنش برخاسته از وجوه فرهنگی هر جامعه است و تحت تأثیر عناصر گوناگون موجود در سیستم فرهنگی جامعه قرار می‌گیرد. بنابراین برداشتی که کنشگران و افراد دارند به شدت در رفتارشان در زمینه مشارکت مؤثر خواهد بود. دسته دوم نظریه‌های مشارکتی منشأ روان‌شناختی داشته و بر جنبه‌های رفتاری تأکید می‌کنند. در این دسته از نظریه‌ها بخش اعظم رفتار به جای اینکه حاصل باورها و گرایش‌ها باشد، نتیجه سود و زبانی است که رفتارها در خود دارند. به این معنا که پاداش‌ها و مجازاتی که در قبال انجام یک رفتار نصیب شخص می‌شود ادامه رفتار را تعیین می‌کنند. این افراد عقلانی عمل می‌کنند و برای آن‌ها مهم است که نظام اجتماعی چه مقدار تنبیه و یا تشویق در قبال رفتار آن‌ها در نظر می‌گیرد و با محاسبه هزینه - فایده‌های مشارکت کردن یا مشارکت نکردن، تصمیم به اقدام می‌گیرند. از اواخر دهه ۱۹۵۰ مفهوم توسعه

مشارکتی به دنبال شکست برنامه‌های اقتصادی مطرح شد. شکست این برنامه در دستیابی به اهداف خود این تصور را تقویت کرد که فقدان مشارکت‌های مردمی در طراحی اجرا و ارزیابی برنامه‌ها زمینه ناکامی آنها را فراهم کرده‌است. از سوی دیگر طرح‌های توسعه بیش از آنکه در خدمت محرومان باشند به تشدید نابرابری‌ها دامن زدند. در واکنش به نارسایی در برنامه‌های توسعه، مفهوم مشارکت به صورت جدید مورد توجه قرار گرفت و فرآیندهای تقویت‌کننده مشارکت مردم، به عنوان زمینه اصلی توسعه مطرح شدند (اله وردی زاده و همکاران، ۱۳۹۴). ترکیب مدیریت و شهر، مفهوم ساماندهی به امور مربوط به برنامه‌ریزی و هدایت و کنترل در محدوده شهر را تداعی می‌کند. مفهومی که در کشورهای مختلف به دلیل ساختارهای سیاسی و رویکردهای اقتصادی، نهادهای متفاوتی را با الگوهای متفاوتی در بر دارد.

پیشینه پژوهش

جدول شماره ۱ به معرفی پژوهش‌های صورت گرفته پیرامون بحث مشارکت در مقیاس داخلی و پژوهش‌های خارجی و ارائه دستاورد مطالعات پرداخته‌است.

جدول ۱- پیشینه پژوهش

عنوان پژوهش	نمونه موردی	نگارنده/سال	جمع بندی معیارهای مورد نیاز در جهت جلب مشارکت عمومی در زمینه پیشبرد پروژه‌های زیباسازی شهری
تجارب داخلی			
مشارکت شهروندی و برنامه‌های کاهش تولید پسماند	شهر تهران	علیرضا شریفی فرد و فرهاد خسروانی (۱۴۰۰)	۱- مدیریت اصولی پسماند ۲- فرهنگ سازی در مقیاس‌های گوناگون
عوامل مؤثر بر مشارکت مردمی در نوسازی بافت‌های فرسوده شهری	منطقه ۱۵ شهر تهران	رضا جوادیان و همکاران (۱۴۰۰)	۱- اقدامات حمایتی اقتصادی دولت از مردم در ازای مشارکت ۲- زمینه سازی جهت جلب حداکثر مشارکت نهادهای دولتی ۳- جلب اعتماد شهروندی نسبت به مدیریت شهری ۴- شناسایی کارایی‌ها و پتانسیل‌های محلی ۵- شناخت گروه‌های هدف
تبیین شاخص‌های کالبدی در جلب اعتماد و مشارکت اجتماعی	محله یوسف‌آباد	مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران (۱۳۹۹)	۱- بهبود عملکرد و کیفیت فضای شهری ۲- جلب اعتماد اجتماعی ۳- جذب مشارکت و تعاملات اجتماعی
طراحی شهری با رویکرد مشارکت همکاری جویانه از ایده تا طرح	میدان هروی تهران	سید عبدالهادی دانشپور و زهرا غفاری (۱۳۹۹)	۱- تاکید بر طراحی خلاقانه مبتنی بر اصول فنی و تکنیکال و همگام با مدیریت و سیاست ۲- درک هویت مکان ۳- اخذ و پیگیری نظرات مردمی
به سوی برنامه‌ریزی و توسعه شهری مبتنی بر مشارکت: ارزیابی احیای مشارکتی	محله عودلاجان تهران	پارسا ارباب و همکاران (۱۳۹۸)	۱- شفافیت و تسهیل دسترسی به اطلاعات ۲- حضورپذیری مردم و مشارکت برابر و همه شمولی اقدامات ۳- مذاکره با ذی نفعان
شناخت و ارزیابی عوامل مرتبط با مشارکت شهروندان در مدیریت شهری	-	غلامرضا ملکشاهی و همکاران (۱۳۹۷)	۱- جلب اعتماد شهروندی نسبت به مدیریت شهری ۲- تقویت آگاهی اجتماعی ۳- جلب رضایت مردمی از خدمات شهرداری
تحلیلی بر نقش رویکرد مشارکت جویانه در مدیریت برنامه‌ریزی	شهر تهران	ابوالقاسم مولایی و همکاران (۱۳۹۷)	۱- تمرکز زدایی از نظام مدیریت شهری تهران از طریق تقسیم قدرت بین سازمان‌ها از حیث عمودی و افقی و در سطوح مختلف ۲- لازمه تحقق مشارکت مردمی در اختیار داشتن حکومت‌های محلی و شورای شهر بوده که می‌تواند سبب تحقق هدف مذکور شود ۳- تعریف نقش سازمان‌های اثر گذار در امور محله ای پس از توافقات بین مدیریت شهری (شورای شهر و شهرداری) ۴- کاربست شیوه توسعه از پایین به بالا با تاکید بر سازمان‌های غیر دولتی و

عنوان پژوهش	نمونه موردی	نگارنده/سال	جمع بندی معیارهای مورد نیاز در جهت جلب مشارکت عمومی در زمینه پیشبرد پروژه‌های زیباسازی شهری
			مردمی ۵- از نظر شهروندان برای بهتر شدن مشارکت مردم با شهرداری طراحی سایت نظر خواهی و برقراری روابط الکترونیکی و حرکت کردن به طرف شهرداری‌های الکترونیکی می‌تواند یکی از عوامل مثبت قلمداد شود. ۶- قبل از اجرای طرح‌های شهری از شهروندان نظر خواهی شود. ۷- جلب اعتماد سازمان های غیر دولتی و شهروندان از طریق مشارکت دادن آن‌ها در تدوین طرح‌ها و برنامه‌ها ۸- شفاف سازی هزینه طرح‌ها و برنامه‌های پروژه‌های شهری ۹- افزایش دسترسی به اطلاعات شهری، تعیین مراحل توسعه شهری، تعیین اولویت‌ها و نیازهای شهروندان و کوشش جمعی برای اجرای پروژه توسعه شهری
			۱- تقویت هویت و خاطره جمعی متکی به عناصر یادمانی ۲- فراهم آوردن خدمات و زیر ساخت های مطلوب در راستای بازگرداندن جمعیت ۳- جلب مشارکت مردم در اداره محله، ناحیه و منطقه ۴- دستیابی به ترکیب اجتماعی مختلط ساکنان در محله‌های مسکونی ۵- بافت فرسوده و راهکار دوباره تنظیم مجدد زمین ۶- بر طرف سازی کمبود امکانات و خدمات شهری مورد نیاز ساکنین بافت ۷- استقرار کاربری‌هایی چون موزه، کتابخانه، خانه فرهنگ در خانه‌های با ارزش بافت ۸- گشایش کالبدی معابر در راستای بهبود خدمات رسانی ۹- ایجاد کاربری‌های مورد نیاز رفاه عمومی نظیر فضای سبز، کاربری ورزشی و تفریحی ۱۰- برنامه ریزی صحیح جهت جمع آوری زباله و دفن و یا انهدام آن با مشارکت ساکنان ۱۱- تدوین ضوابط و مقررات نسبی برای احداث و نوسازی بناها
رویکرد مشارکت جویانه در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده	منطقه ۱۲ شهر تهران	سید حمید موسوی و همکاران (۱۳۹۷)	۱- ارتقاء دلبستگی مکانی شهروندان و افزایش رضایتمندی ساکنان نسبت به محل زندگی ۲- تقویت تحرکات سازمان‌های مردم نهاد ۳- تقویت آگاهی اجتماعی ۴- جلب اعتماد شهروندی نسبت به مدیریت شهری
بررسی شاخص‌های زمینه ساز مشارکت شهروندان در امور شهری	منطقه ۹ شهر تهران	محمود آروین و همکاران (۱۳۹۶)	۱- آگاهی و آموزش شهروندان نسبت به موضوعات زیباسازی ۲- اقدامات حمایتی اقتصادی دولت از مردم در ازای مشارکت
موانع مشارکت شهروندان در زیباسازی محیط شهری	شهر گرگان	فضل‌اله اسمعیلی و همکاران (۱۳۹۵)	تأثیرگذاری مشارکت مالی، مشارکت اجرایی، مشارکت فکری، مشارکت در ارزیابی و حفظ و نگهداری فضاهای سبز شهری در زمینه جلب مشارکت شهروندان
بررسی نقش مشارکت شهروندان در حفظ و نگهداری فضاهای سبز شهری و راهکارهای آن	اراضی عباس‌آباد تهران	عبداله هندیانی و همکاران (۱۳۹۴)	

عنوان پژوهش	نمونه موردی	نگارنده/سال	جمع بندی معیارهای مورد نیاز در جهت جلب مشارکت عمومی در زمینه پیشبرد پروژه‌های زیباسازی شهری
سنجش میزان مشارکت شهروندان در زیباسازی شهری	منطقه ۶ تهران	احمد پوراحمد و همکاران (۱۳۹۴)	<p>۱- توجیه نهادهای بالادست برای بررسی قوانین و مقررات در جهت ابهام‌زدایی و اصلاح آن‌ها</p> <p>۲- استفاده از ابزارهای مناسب تبلیغاتی برای اطلاع‌رسانی بیشتر به خصوص تلویزیون و رادیو و بهبود و گسترش زمینه‌های فرهنگی از طریق سیاست‌های مناسب</p> <p>۳- ایجاد سیاست‌هایی برای مشارکت‌پذیری مردم در تهیه، اجرا و نظارت طرح‌های زیباسازی شهری</p> <p>۴- ایجاد سیاست‌های تشویقی برای گسترش روابط شهروندان با سازمان</p> <p>۵- افزایش آگاهی مردم با داشتن برنامه‌ها و سیاست‌های مناسب</p> <p>۶- به وجود آوردن سازوکارها و زمینه‌های ارائه پیشنهادها و انتقادهای شهروندان به شهرداری درباره مقررات، برنامه‌ها و اقدامات در حال اجرا.</p>
مشارکت مردمی، کلید تحقق‌پذیری طرح‌های بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده	محله جولان شهر همدان	سوده سرداریان (۱۳۹۳)	<p>۱- دو سویه بودن اقدامات و مشارکت مردم و مدیریت شهری</p> <p>۲- اقدامات حمایتی اقتصادی دولت از مردم در ازای مشارکت</p> <p>۳- تحقق خواسته‌های مردمی در غالب پروژه‌ها و برنامه‌ها</p>
راهبردها و راهکارهای جلب مشارکت شهروندان تهرانی در حوزه وظایف شهرداری	منطقه ۴ شهر تهران	جمال عبدالله‌پور و همکاران (۱۳۹۱)	<p>۱- ارتقا حضور پذیری شهروندان و نهادهای مردمی</p> <p>۲- حضور نخبگان در امر برنامه‌ریزی مشارکتی</p> <p>۳- استفاده از ظرفیت‌های تبلیغاتی</p> <p>۴- بهبود تعاملات مدیران و شهروندان</p> <p>۵- اخذ و پیگیری نظرات مردمی</p> <p>۶- توجه به نقش زنان در بهبود شاخص‌های مشارکت‌پذیری شهروندی</p>
عنوان پژوهش	نمونه موردی	نگارنده/سال	جمع بندی معیارهای مورد نیاز در جهت جلب مشارکت عمومی در زمینه پیشبرد پروژه‌های زیباسازی شهری
The 'Collaborative Planning Turn' in China: Exploring three decades of diffusion, interpretation and reception	چین	Kang Cao (2021)	<p>۱- تمرکززدایی از نظام برنامه‌ریزی</p> <p>۲- تحقق سیستم اقتصادی بازارمحور</p> <p>۳- بهره‌گیری از ابزار خلاقیت در برنامه‌ریزی</p> <p>۴- تغییرات نهادی و قانونی</p>

عنوان پژوهش	نمونه موردی	نگارنده/سال	جمع بندی معیارهای مورد نیاز در جهت جلب مشارکت عمومی در زمینه پیشبرد پروژه‌های زیباسازی شهری
From centralised planning to collaborative urban land use planning (از برنامه‌ریزی متمرکز تا برنامه‌ریزی مشارکتی کاربری زمین)	‘Wat Ket Chiang ‘Mai Thailand	Somporn Sangawongse (2011)	۱- اجرای آزمایشی برنامه ریزی مشارکتی پیش از ورود این رویکرد به قوانین شهری و آسیب‌شناسی آن ۲- بهره‌گیری از پتانسیل عمومی در جهت تحقق برنامه‌ریزی مشارکتی ۳- جلب تمایل نهادهای مربوطه در مشارکت در این رویکرد
Participatory planning for climate resilient and inclusive urban development (برنامه‌ریزی مشارکتی برای توسعه شهری تاب‌آور و فراگیر اقلیمی)	Dosquebradas ‘Santa Ana and Santa Tomé	Jorgelina Hardoy et al. (2019)	ایجاد پروژه‌هایی حاوی ارکان ذیل در راستای جلب مشارکت و نظرسنجی عمومی ۱- بهره‌مندی از شناخت مناسب از سایت مورد مطالعه در راستای شناسایی پتانسیل‌ها و محرومیت‌ها ۲- برپایی کارگاه‌های نظرسنجی در خصوص آلترناتیوها و تصمیم‌های اخذ شده پیش از اجرا با حضور عموم ۳- بررسی سیاست‌های اجرایی و پیامدهای ناشی از اجرا ۴- شفافیت در ارائه اطلاعات و تبادل دانش از طریق پلتفرم‌های گوناگون
Challenges and opportunities for participatory planning approaches within Dubai’s urban context (چالش‌ها و فرصت‌هایی برای رویکردهای برنامه‌ریزی مشارکتی در بافت شهری دبی)	شهر دبی	Khaled Alawadi & Sarah Dooling (2015)	۱- اصلاح شیوه برنامه ریزی متمرکز شهر دبی ۲- شفاف سازی فرآیند برنامه ریزی ۳- استمرار در امر برنامه ریزی مشارکتی ۴- جلب مشارکت همگانی از طریق حکایت‌های اقتصادی مدیریت شهری به مردم ۵- حضور گروه‌های مختلف ساکن در شهر چه مهاجر و چه بومی در تصمیم‌سازی
Participatory urban planning in Brazil (برنامه‌ریزی شهری مشارکتی در برزیل)	برزیل	Teresa Caldeira James & Holston (2014)	۱- اصلاح شیوه برنامه ریزی متمرکز شهر دبی ۲- در نظر گرفتن منافع تمام اقشار در برنامه ریزی ۳- دعوت از افراد با توانایی مالی خوب در زمینه سرمایه گذاری و مشارکت ۴- شناسایی گروه‌های هدف
Public Participation in Planning (مشارکت عمومی در برنامه‌ریزی)	تجارب مختلف	Norwegian ministry of local government and modernization (2014)	۱- دستیابی به اطلاعات با کیفیت به عنوان مبنایی برای برنامه‌ها و تصمیم‌گیری‌ها ۲- آشنایی با تنوع عقاید در جامعه ۳- درک مالکیت و هویت محلی ۴- یادگیری متقابل مردم و مسئولین و توسعه دموکراسی

استخراج مفاهیم و مولفه‌های پژوهش از دل تجارب

پس از بررسی مبانی نظری و ادبیات پژوهش و بررسی مولفه‌های مورد توجه سایر پژوهشگران در جدول فوق، در زمینه جلب مشارکت عمومی در راستای تحقق و پیشبرد رابطه دوسویه میان مردم و مدیران شهری، و پس از تدارک مصاحبه با کارشناسان ذی‌ربط، در این مرحله به تدقیق معیارهای پژوهش پرداخته خواهد شد. شاخص‌های مؤثر بر جلب مشارکت شهروندی، در قالب ۴ مولفه، اجتماعی-فرهنگی، معیشتی-اقتصادی، اداری-تشکیلاتی و حقوقی-سازمانی قابل ارائه می‌باشد. نمودار زیر به ارائه مدل مفهومی پژوهش پرداخته‌است.

تصویر ۱- مدل مفهومی پژوهش

روش تحقیق

پژوهش حاضر، از لحاظ اهداف تحقیق، کاربردی بوده و بر پایه‌ی نظریه‌ها و اصول جمع آوری شده در بخش مبانی نظری به منظور جستجوی حل مسائل اجرایی و عملی به کار گرفته می‌شود، و روش آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد. به طور کلی روش انجام این تحقیق مبتنی بر روش تحلیل اسنادی، تحلیل محتوایی، فراتحلیل که یکی از روش‌های توصیفی است می‌باشد. همچنین از روش فراتلفیقی، با استفاده از اسناد فرداستی مصوب و مطالعات پیشینه داخلی و خارجی در راستای دستیابی به اصول و معیارهای کلی چارچوب برنامه‌ریزی مشارکتی پرداخته‌است. با استفاده از ابزارهایی نظیر پرسشنامه و مصاحبه با مدیران و از طریق روش تحلیل محتوا، راهبردها و رهنمودها جهت بهره‌گیری از ظرفیت‌های مشارکتی شهروندان تهیه خواهد شد. تحلیل پرسشنامه طراحی شده در راستای سنجش مولفه‌ها و متغیرهای پژوهش پیشرو با استفاده از نرم افزار SPSS صورت خواهد گرفت. در مرحله تحلیل مولفه‌ها و متغیرها برای بررسی پایایی و روایی پژوهش از روش تحلیل عاملی تاییدی برای اطمینان از عوامل اصلی انتخابی، تحلیل همبستگی برای یافتن ارتباط میان متغیرها و تحلیل تجمیعی جهت تعیین میزان واریانس محاسبه شده متغیرها توسط عوامل اصلی استفاده خواهد شد.

معرفی نمونه موردی پژوهش

شهر تهران در ۳۵ درجه و ۳۵ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۴۸ دقیقه عرض شمالی و ۵۱ درجه و ۱۷ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۳۳ دقیقه طول شرقی در کوهپایه‌های جنوبی رشته کوه‌های البرز با مساحتی حدود ۸۰۰ کیلومتر مربع و با ۲۲ منطقه شهرداری و جمعیتی بالغ بر ۸۶۹۳۷۰۶ نفر واقع شده‌است. شهر تهران، بزرگترین شهر، پایتخت ایران، مرکز استان تهران و شهرستان تهران می‌باشد (اردستانی و همکاران، ۱۴۰۱ و RezaeiRad & Afzali, ۲۰۲۴). کلانشهر تهران متشکل از ۲۲ منطقه شهرداری می‌باشد.

تحلیل یافته‌ها

پس از اینکه با مطالعه ادبیات موضوع و بررسی پژوهش‌های داخلی و خارجی صورت گرفته پیرامون مسئله مورد بحث، شاخص‌ها و مولفه‌های پژوهش تعیین و تبیین شد، به منظور سنجش میزان اهمیت مولفه‌ها از دیدگاه شهروندان و کارشناسان ذی ربط، پرسشنامه‌ای بر پایه طیف لیکرت، متشکل از ۱۹ پرسش به تناظر مولفه‌های پژوهش طراحی و ارائه گردید. با توجه به جامعه آماری پژوهش که شهروندان شهر تهران در نظر گرفته شده است و جمعیت ۹/۴ میلیون نفری این شهر با استفاده از فرمول کوکران و با سطح خطای ۵ درصد حجم نمونه مورد نظر ۳۸۴ محاسبه شده‌است. در ادامه فرمول کوکران و نحوه محاسبه حجم نمونه قابل مشاهده است.

در این بخش پس از تکمیل ۳۸۴ پرسشنامه، متغیرهای مدنظر پژوهش در ذیل چهار مولفه اصلی اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی-معیشتی، اداری-تشکیلاتی و حقوقی سازمانی مورد بررسی قرار گرفت. سوالات پرسشنامه در قالب طیف لیکرت پنج تایی تعیین شده‌است که گزینه‌ها از خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد متغیر هستند. در ادامه به تفکیک ۱۹ سوال و مولفه‌های اصلی پرسشنامه، تحلیل صورت گرفته‌است. لازم به ذکر است که برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شده‌است.

پایایی و روایی

تحلیل عاملی تاییدی که به طور مخفف CFA نامیده می‌شود، تعیین توانایی یک مدل از پیش تعیین شده در برازش به داده‌ها را سنجش می‌کند. به عبارت دیگر، این نوع از تحلیل عاملی بررسی می‌کند آیا عامل‌هایی که پژوهشگر در نظر گرفته‌است، واقعاً واریانس‌های متغیرهای مشاهده شده را مطابق با الگوی تعیین شده تبیین می‌کنند یا خیر. در این بخش برای بررسی روایی سازه پرسشنامه از روش تحلیل عاملی تاییدی استفاده شده‌است. تا مشخص شود که چهار مولفه اصلی تعیین شده آیا واریانس متغیرهای پرسشنامه را مطابق مدل پیشنهادی تبیین می‌کنند یا خیر. برای اینکار از نرم افزار AMOS و SPSS استفاده شده‌است.

کل واریانس توصیف شده

همانطور که در جدول شماره ۲ مشخص است مقدار ویژه (Eigenvalues) برای ۴ سوال اول پرسشنامه عددی بالاتر از ۱ است که نشان دهنده این موضوع است که چهار عامل اصلی برای پرسشنامه قابل تعریف است. عبارت دیگر با در نظر گرفتن سوالاتی که مقادیر ویژه آن‌ها بالاتر از یک است می‌توان گفت که سوالات پرسشنامه ۴ عامل را می‌توانند شناسایی کنند.

جدول ۲- کل واریانس توصیف شده

شماره سوال در پرسشنامه	مولفه مورد بررسی	متغیر مرتبط	مقدار ویژه کل	درصد از واریانس
۱		میزان دلبستگی مکانی	۱/۷۱۲	۹/۰۰۹
۲		میزان رضایتمندی شهروندان از محل سکونت و شدت همبستگی و تعاملات اجتماعی	۱/۳۲۸	۶/۹۹۱
۳		میزان آگاهی اجتماعی و اطلاع‌رسانی	۱/۲۵۸	۶/۶۲۱
۴	اجتماعی-فرهنگی	تبلیغات شهری	۱/۲۴۸	۶/۵۶۸
۵		میزان رضایتمندی مردم از خدمات شهری	۰/۹۹۶	۶/۳۰۰
۶		حضور فعال کنشگران و سازمان‌های مردم‌نهاد از امر برنامه‌ریزی و بهره‌مندی از نخبگان و پژوهشگران	۰/۹۹۳	۶/۱۸۴
۷		توجه به گستردگی فکری، قومی و زبانی گروه‌های هدف	۰/۹۸۷	۵/۸۶۲
۸	اقتصادی-	حمایت اقتصادی مدیریت شهری از مردم در ازای مشارکت	۰/۹۸۲	۵/۵۲۱
۹	معیشتی	وضعیت اقتصادی مردم	۰/۹۷۶	۵/۳۷۰
۱۰		میزان اعتماد اجتماعی نسبت به مدیران شهری	۰/۹۷۱	۵/۲۲۴
۱۱	اداری-	برقراری ارتباط میان مردم و مدیریت شهری	۰/۹۶۹	۵/۱۰۱
۱۲	تشکیلاتی	شناسایی نیازها و خواسته‌های شهروندی	۰/۸۶۹	۴/۷۱۸
۱۳		بهره‌مندی از تجارب داخلی و خارجی و ابزارهای نوین و خلاقانه	۰/۸۴۵	۴/۴۴۵
۱۴		بروکراسی و فرآیند اداری جلب هنرمندان و سرمایه‌گذاران در امر مشارکت	۰/۷۹۴	۴/۱۸۱
۱۵		عدم اشراف مدیران و کارشناسان شهری به روش‌های موفق جلب مشارکت مردمی	۰/۷۸۶	۴/۱۳۷
۱۶		وضع و اصلاح قوانین متمرکز مدیریت شهری در راستای حضور پررنگ‌تر برنامه‌ریزی مشارکتی و دموکراتیک در تصمیم‌سازی‌ها و ارائه راهکارها و سیاست‌های مرتبط با این هدف	۰/۷۶۰	۳/۹۹۸
۱۷	حقوقی-سازمانی	عدم هماهنگی دستگاه‌های نظارتی در امر مشارکت	۰/۷۰۸	۳/۷۲۹
۱۸		ابهام در شناسایی گروه‌های هدف پروژه‌های شهری	۰/۶۸۶	۳/۶۱۲
۱۹		ارائه تبلیغات و یا بنرهای اطلاع‌رسانی در خصوص پروژه‌های شهری و تلاش در راستای شفافیت مدیریت شهری و عمومی سازی اطلاعات	۰/۴۵۸	۲/۴۰۹

تحلیل تجمیعی

در گام بعد جهت بررسی این موضوع که این ۴ عامل تا چه اندازه واریانس ۱۹ متغیر را حساب می‌کنند از مقدار مربع I استفاده می‌شود. این میزان نشان‌دهنده این است که اگر با رگرسیون چندگانه به عنوان مثال متغیر اول پرسشنامه را پیش‌بینی کنیم مقدار مربع I برابر با ۰.۶۷۳ باشد. به این معنی که ۴ عامل اصلی تا ۶۷ درصد این متغیر را پیش‌بینی خواهند کرد. جدول شماره ۳ میزان مربع I برای متغیرهای پرسشنامه را نشان می‌دهد.

جدول ۳- میزان مربع I

متغیر مرتبط	I مربع
میزان دل‌بستگی مکانی	۰/۶۷۳
میزان رضایتمندی شهروندان از محل سکونت و شدت همبستگی و تعاملات اجتماعی	۰/۷۱۹
میزان آگاهی اجتماعی و اطلاع‌رسانی	۰/۵۴۱
تبلیغات شهری	۰/۴۰۱
میزان رضایتمندی مردم از خدمات شهری	۰/۵۷۳
حضور فعال کنشگران و سازمان‌های مردم‌نهاد در امر برنامه‌ریزی و بهره‌مندی از نخبگان و پژوهشگران	۰/۵۷۱
توجه به گستردگی فکری، قومی و زبانی گروه‌های هدف	۰/۶۳۶
حمایت اقتصادی مدیریت شهری از مردم در ازای مشارکت	۰/۵۵۰
وضعیت اقتصادی مردم	۰/۵۳۶
میزان اعتماد اجتماعی نسبت به مدیران شهری	۰/۷۱۳
برقراری ارتباط میان مردم و مدیریت شهری	۰/۵۰۸
شناسایی نیازها و خواسته‌های شهروندی	۰/۶۲۶
بهره‌مندی از تجارب داخلی و خارجی و ابزارهای نوین و خلاقانه	۰/۶۰۵
بروکراسی و فرآیند اداری جلب هنرمندان و سرمایه‌گذاران در امر مشارکت	۰/۵۸۶
عدم اشراف مدیران و کارشناسان شهری به روش‌های موفق جلب مشارکت مردمی	۰/۵۲۵
وضع و اصلاح قوانین متمرکز مدیریت شهری در راستای حضور پررنگ تر برنامه‌ریزی مشارکتی و دموکراتیک در تصمیم‌سازی‌ها و ارائه راهکارها و سیاست‌های مرتبط با این هدف	۰/۵۵۹
عدم هماهنگی دستگاه‌های نظارتی در امر مشارکت	۰/۴۳۵
ابهام در شناسایی گروه‌های هدف پروژه‌های شهری	۰/۶۶۵
ارائه تبلیغات و یا بنرهای اطلاع‌رسانی در خصوص پروژه‌های شهری و تلاش در راستای شفافیت مدیریت شهری و عمومی‌سازی اطلاعات	۰/۶۷۷

مطابق جدول شماره ۳ تمامی متغیرها از مربع I بالاتر از ۰/۴ برخوردار هستند که نشان‌دهنده این است که متغیری نیاز به حذف شدن نداشته‌است. ۴ عامل اصلی پژوهش بیش از همه متغیرهای میزان رضایتمندی شهروندان از محل سکونت و شدت همبستگی و تعاملات اجتماعی، میزان اعتماد اجتماعی نسبت به مدیران شهری، تبلیغات و بنرهای اطلاع‌رسانی و ابهام در شناسایی گروه‌های هدف پروژه‌های شهری را به ترتیب با میزان مربع I های ۰/۷۱۹، ۰/۷۱۳، ۰/۶۷۷ و ۰/۶۶۵ پیش‌بینی می‌کند.

بارهای عاملی استاندارد شده

در این بخش با استفاده از روش تحلیل عاملی تایید و با استفاده از نرم‌افزار AMOS مدل پیشنهادی پژوهش در نرم افزار بر اساس روابط بین متغیرها و ۴ مولفه اصلی اجرا شده و بارهای عاملی متغیرها که شدت و جهت تعریف مولفه‌های اصلی را نشان می‌دهند قابل مشاهده است. بارهای عاملی کمتر از ۰/۳ باید از مدل حذف شوند. همانطور که در جدول شماره ۴ قابل مشاهده است بار عاملی کمتر از ۰/۳ وجود نداشته و به همین منظور تمامی متغیرها در پرسشنامه باقی مانده‌اند.

جدول ۴- میزان بارهای عاملی استاندارد شده

متغیر مرتبط	۱	۲	۳	۴
میزان دلبستگی مکانی	۰/۸۴۱			
میزان رضایتمندی شهروندان از محل سکونت و شدت همبستگی و تعاملات اجتماعی	۰/۷۹۱			
میزان رضایتمندی مردم از خدمات شهری	۰/۶۸۱			
میزان آگاهی اجتماعی و اطلاع‌رسانی	۰/۵۸۱			
حضور فعال کنشگران و سازمان‌های مردم‌نهاد در امر برنامه‌ریزی و بهره‌مندی از نخبگان و پژوهشگران	۰/۵۶۱			
توجه به گستردگی فکری، قومی و زبانی گروه‌های هدف	۰/۵۰۸			
تبلیغات شهری	۰/۴۷۳			
حمایت اقتصادی مدیریت شهری از مردم در ازای مشارکت	۰/۶۸۵			
وضعیت اقتصادی مردم	۰/۶۱۱			
میزان اعتماد اجتماعی نسبت به مدیران شهری	۰/۸۳۳			
بروکراسی و فرآیند اداری جلب هنرمندان و سرمایه‌گذاران در امر مشارکت	۰/۷۱۷			
بهره‌مندی از تجارب داخلی و خارجی و ابزارهای نوین و خلاقانه	۰/۶۸۸			
برقراری ارتباط میان مردم و مدیریت شهری	۰/۶۳۹			
شناسایی نیازها و خواسته‌های شهروندی	۰/۶۱۲			
ارائه تبلیغات و یا بنرهای اطلاع‌رسانی در خصوص پروژه‌های شهری و تلاش در راستای شفافیت مدیریت شهری و عمومی سازی اطلاعات	۰/۷۹۳			
وضع و اصلاح قوانین متمرکز مدیریت شهری در راستای حضور پررنگ تر برنامه‌ریزی مشارکتی و دموکراتیک در تصمیم‌سازی‌ها و ارائه راهکارها و سیاست‌های مرتبط با این هدف	۰/۷۱۹			
ابهام در شناسایی گروه‌های هدف پروژه‌های شهری	۰/۷۰۰			
عدم اشراف مدیران و کارشناسان شهری به روش‌های موفق جلب مشارکت مردمی	۰/۶۵۲			
عدم هماهنگی دستگاه‌های نظارتی در امر مشارکت	۰/۴۸۵			

پس از بررسی متغیرهای پژوهش و سوالات پرسشنامه به تفکیک هر کدام و مشخص شدن نحوه پاسخدهی به هر کدام از آن‌ها در بخش جمع‌بندی نگاهی کلی به میزان اهمیت هر یک از متغیرها با توجه به نحوه پاسخ افراد پرداخته شده است. برای بررسی این موضوع از روش میانگین گیری بررسی شده است. از آن جا که گزینه‌های استفاده شده در سوالات پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت پنج تایی می‌باشد، بدیهی است که میانگین‌های بزرگتر نشانگر نزدیک بود میانگین گزینه‌های انتخابی به میزان تأثیر خیلی زیاد بوده و در نتیجه می‌توان گفت از نگاه پاسخ دهندگان میزان تأثیر آن متغیر بر مشارکت عمومی بیشتر و درنهایت دارای اولویت بالاتری است.

جدول شماره ۵ بیانگر شماره سوالات، متغیر مرتبط با هر سوال، میانگین گزینه انتخابی و همچنین رتبه آن متغیر از نگاه پاسخ دهندگان از منظر اولویت بندی است. مطابق نتایج به دست آمده متغیرهای میزان دلبستگی مکانی، حمایت اقتصادی مدیریت شهری از مردم در ازای مشارکت با میانگین ۴/۷۴ رتبه اول را در اولویت بندی نظرات پاسخ دهندگان به خود اختصاص داده‌اند. پس از این دو متغیر، متغیرهای میزان اعتماد اجتماعی نسبت به مدیران شهری و ناهماهنگی دستگاه‌های نظارتی با میانگین ۴/۷۲ رتبه دوم اولویت‌های مدنظر مخاطبان پرسشنامه را دارا هستند. متغیر بروکراسی و فرآیند اداری جلب هنرمندان و سرمایه‌گذاران در امر مشارکت نیز با میانگین ۴/۶۳ اولویت سوم میزان تأثیرگذاری را به خود اختصاص داده است. رتبه چهارم اولویت‌ها را متغیر شناسایی نیازها و خواسته‌های شهروندی با میانگین ۴/۶۶ و رتبه پنجم را متغیر میزان آگاهی اجتماعی و اطلاع‌رسانی با میانگین ۴/۶۵ دارا هستند. در ادامه رتبه بندی تمامی متغیرها در جدول شماره ۵ قابل مشاهده است.

در گام بعدی پس از بررسی متغیرها به صورت جداگانه میانگین کلی برای هر یک از چهار مولفه اصلی محاسبه شد که در این خصوص نیز عدد بزرگتر اهمیت بیشتر آن مولفه را نشان خواهد داد. با توجه به اعداد محاسبه شده و مندرج در جدول شماره ۵ مولفه‌های اقتصادی-معیشتی با میانگین ۴/۵۶۵، اداری-تشکیلاتی با میانگین ۴/۳۶۸، حقوقی سازمانی با میانگین ۴/۳۱۶ و اجتماعی-فرهنگی با میانگین ۴/۲۱۵ اولویت‌های اول تا چهارم را به ترتیب به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۵- میانگین و رتبه‌بندی مولفه‌ها و متغیرهای پژوهش

رتبه	میانگین گزینه انتخابی	متغیر مرتبط	رتبه مولفه	میانگین کلی مولفه انتخابی	شماره سوال	مولفه
۱	۴/۷۴	میزان دلبستگی مکانی			۱	
۹	۴/۵۵	میزان رضایتمندی شهروندان از محل سکونت و شدت همبستگی و تعاملات اجتماعی			۲	
۵	۴/۶۵	میزان آگاهی اجتماعی و اطلاع‌رسانی			۳	
۱۳	۳/۳۷	تبلیغات شهری	۴	۴/۲۱۵	۴	اجتماعی- فرهنگی
۶	۴/۶۴	میزان رضایتمندی مردم از خدمات شهری			۵	
۱۶	۳/۰۹	حضور فعال کنشگران و سازمان‌های مردم‌نهاد در امر برنامه‌ریزی و بهره‌مندی از نخبگان و پژوهشگران			۶	
۱۱	۴/۴۷	توجه به گستردگی فکری، قومی و زبانی گروه‌های هدف			۷	
۱	۴/۷۴	حمایت اقتصادی مدیریت شهری از مردم در ازای مشارکت	۱	۴/۵۶۵	۸	اقتصادی-
۱۲	۴/۳۹	وضعیت اقتصادی مردم			۹	معیشتی
۲	۴/۷۲	میزان اعتماد اجتماعی نسبت به مدیران شهری			۱۰	
۶	۴/۶۴	برقراری ارتباط میان مردم و مدیریت شهری			۱۱	
۴	۴/۶۶	شناسایی نیازها و خواسته‌های شهروندی	۲	۴/۳۶۸	۱۲	اداری- تشکیلاتی
۱۵	۳/۱۳	بهره‌مندی از تجارب داخلی و خارجی و ابزارهای نوین و خلاقانه			۱۳	
۳	۴/۶۹	بروکراسی و فرآیند اداری جلب هنرمندان و سرمایه‌گذاران در امر مشارکت			۱۴	
۸	۴/۶۰	عدم اشراف مدیران و کارشناسان شهری به روش‌های موفق جلب مشارکت مردمی			۱۵	
۱۰	۴/۴۹	وضع و اصلاح قوانین متمرکز مدیریت شهری در راستای حضور پررنگ‌تر برنامه‌ریزی مشارکتی و دموکراتیک در تصمیم‌سازی‌ها و ارائه راهکارها و سیاست‌های مرتبط با این هدف			۱۶	
۲	۴/۷۲	عدم هماهنگی دستگاه‌های نظارتی در امر مشارکت	۳	۴/۳۱۶	۱۷	حقوقی- سازمانی
۱۴	۳/۱۴	ابهام در شناسایی گروه‌های هدف پروژه‌های شهری			۱۸	
۷	۴/۶۳	ارائه تبلیغات و یا بنرهای اطلاع‌رسانی در خصوص پروژه‌های شهری و تلاش در راستای شفافیت مدیریت شهری و عمومی‌سازی اطلاعات			۱۹	

بحث و نتیجه‌گیری

در راستای تحقق عنوان پژوهش، نگارندگان به بررسی ادبیات و مبانی نظری پژوهش و در ادامه مرور مطالعات صورت‌گرفته و تجارب داخلی و خارجی پیرامون عنوان مورد بررسی، پرداختند. پس از شکل‌گیری چارچوب مفهومی پژوهش با استفاده از ادبیات پژوهش، مصاحبه با کارشناسان مرتبط و نظرات نگارندگان، که متشکل از مولفه‌های اصلی و متغیرهای مرتبط با آن‌ها می‌باشد، با طراحی پرسشنامه، هر یک از متغیرها از دیدگاه شهروندان و مسئولین ذی‌نقش، مورد سنجش قرار گرفت. در راستای پاسخ به پرسش اول پژوهش، مولفه اجتماعی-فرهنگی با ۷ متغیر که شامل میزان دلبستگی مکانی، میزان رضایتمندی شهروندان از محل سکونت و شدت همبستگی و تعاملات اجتماعی، میزان آگاهی اجتماعی و اطلاع‌رسانی، تبلیغات شهری، میزان رضایتمندی مردم از خدمات

شهری، حضور فعال کنشگران و سازمان‌های مردم‌نهاد در امر برنامه‌ریزی و بهره‌مندی از نخبگان و پژوهشگران و توجه به گستردگی فکری، قومی و زبانی گروه‌های هدف، مولفه اقتصادی- معیشتی با ۲ متغیر حمایت اقتصادی مدیریت شهری از مردم در ازای مشارکت و وضعیت اقتصادی مردم، و مولفه اداری- تشکیلاتی با ۵ متغیر که شامل میزان اعتماد اجتماعی نسبت به مدیران شهری، برقراری ارتباط میان مردم و مدیریت شهری، شناسایی نیازها و خواسته‌های شهروندی، بهره‌مندی از تجارب داخلی و خارجی و ابزارهای نوین و خلاقانه و بروکراسی و فرآیند اداری جلب هنرمندان و سرمایه‌گذاران در امر مشارکت، و مولفه حقوقی- سازمانی با ۵ متغیر عدم اشراف مدیران و کارشناسان شهری به روش‌های موفق جلب مشارکت مردمی، وضع و اصلاح قوانین متمرکز مدیریت شهری در راستای حضور پررنگ‌تر برنامه‌ریزی مشارکتی و دموکراتیک در تصمیم‌سازی‌ها و ارائه راهکارها و سیاست‌های مرتبط با این هدف، عدم هماهنگی دستگاه‌های نظارتی در امر مشارکت، ابهام در شناسایی گروه‌های هدف پروژه‌های شهری و ارائه تبلیغات و یا بنرهای اطلاع‌رسانی در خصوص پروژه‌های شهری و تلاش در راستای شفافیت مدیریت شهری و عمومی سازی اطلاعات، به عنوان مولفه‌ها و متغیرهای پژوهش استخراج گردیده‌است. پس از اجرای تحلیل‌های منتخب، می‌توان این‌طور نتیجه گرفت که با توجه به میانگین پاسخ‌های دریافت شده نیاز و خواست عمومی بالایی در خصوص بهبود روند برنامه‌ریزی مشارکتی در سازمان‌های مدیریت شهری از سمت پاسخ‌دهندگان وجود دارد به طوری که اکثر میانگین‌ها عددی بالاتر از ۴ یعنی گزینه زیاد و تمامی بالاتر از ۳ یعنی گزینه متوسط را نشان می‌دهند.

اما در خصوص پاسخ به پرسش دوم پژوهش و اولویت بندی مولفه‌ها، می‌توان گفت که از نظر پاسخ‌دهندگان به ترتیب مولفه و متغیرهای اقتصادی- معیشتی، مولفه و متغیرهای اداری- تشکیلاتی، مولفه و متغیرهای حقوقی- سازمانی و در انتها مولفه‌ها و متغیرهای اجتماعی- فرهنگی قراردارند، که باید بر اساس میزان اهمیت، پیشنهاداتی در راستای تحقق این موارد مطرح گردد. در ادامه نتایج حاصل از پژوهش و همچنین مصاحبه‌های تخصصی با مدیران ارشد مدیریت شهری بیان شده است، در واقع اساسی‌ترین عوامل تأثیر گذار بر عدم برقراری ارتباط میان مردم و مسئولین و به نوعی مشارکت پایین شهروندان در زیباسازی شهر تهران در اصلی‌ترین عوامل نشان داده شده است:

ابهام در شناسایی گروه‌های هدف

با توجه به ارائه مفهوم مشارکت در بخش‌های پیشین، مشارکت می‌تواند کنشگران فردی شامل افراد تأثیر پذیر از فرآیند مشارکتی و یا ذی مدخل در نتایج حاصل از آن، یا شهروندان با نقش سخنگو، نماینده یا وکیل منافع سازمان نیافته‌ی متأثر از نتایج فرآیند همچون محله‌ها یا کنشگران جمعی را در برگیرد. تعریف فوق با تمرکز بر نقش مشارکت ذی نفعان، از تعریف وسیع‌تر و کلی‌تر مشارکت عمومی متمایز می‌گردد و در چارچوب آن، ذی نفعان (دخیلان)، اشخاص یا گروه‌های سازمان یافته به لحاظ اجتماعی، تعریف می‌شوند که می‌توانند بر یک تصمیم، فعالیت یا برآمدهای یک پروژه اثرگذار باشند یا از آن متأثر گردند (Coenen, 2009).

دلیل گزینش و محدود کردن انگاشت مشارکت به این تعریف آن است که در مقیاس شهری و در اغلب برنامه‌ها طرح‌ها و پروژه‌های شهری طیف مشخصی از افراد از اهداف آن سطح مشخص سیاست‌گذاری و آثار اجرای آن تأثیر می‌پذیرند و نه تمامی مردم به مفهوم عام و کلان.

به طور کلی بخش عمده موفقیت و شکست پروژه‌های شهری در گروهی انتخاب و شناسایی صحیح گروه‌های هدف در راستای مطلع شدن از نیاز این دسته و ارائه اقداماتی در زمینه حل و برطرف سازی مشکلات خصوصاً در زمینه بهبود کیفیت زندگی شهری می‌باشد. عدم مهارت کارشناسان و بی‌اعتنایی به خواسته‌های مردمی، موجب عدم استقبال عمومی از پروژه‌های شهری و رکود طرح‌های شهری خواهد بود.

موانع حقوقی، اداری و تشکیلاتی

به طور کلی برخورد مدیران شهری و مسئولین ذی‌نقش با شهروندان جامعه امروزی بر اساس شیوه‌های رایج گذشته و عدم آگاهی از شیوه‌های جدید تعامل با شهروندان و عدم کاربست رویکردهای نوین در امر مشارکت و ارائه و معرفی ابزارهای مشارکتی به عموم مردم، موجب نقصان ارتباط دو سویه مردم و مدیریت شهری خواهد بود. کاربست رویکرد برنامه‌ریزی متمرکز و از بالا به پایین، متضاد با امر جلب مشارکت عمومی می‌باشد. بنابراین ارگان‌ها و سازمان‌های ذی‌نقش می‌بایست به ارائه رویکردهای نوین در راستای ترغیب جامعه به حضور در پروژه‌های شهری در راستای ارتقای کیفیت زیستگاه خود بپردازند.

محدودیت‌های سازمانی و نظارت ارگان‌های مرتبط نیز موجب کاهش مراجعات مردمی در زمینه امر مشارکت و ایده‌پردازی‌های مرتبط خواهد بود. عدم شفافیت در ارائه اطلاعات توسط ارگان‌ها و نهادهای مربوطه و عدم دسترسی عموم مردم به اسناد و جزئیات مربوط به اقدام مسئولین در راستای پیشبرد و تحقق پروژه‌های شهری، موجب بی‌اعتمادی مردم نسبت به اقدامات مسئولین خواهد شد.

ضعف در فرهنگ سازی امر مشارکت در میان جامعه

مشارکت در پروژه‌ها و تصمیم‌سازی‌های شهری توسط عموم مردم نشان دهنده میل و رغبت جامعه در پیشرفت کیفیت و ارتقا سطح زندگی جمعی خواهد بود. به‌کارگیری نظرات مردمی و مداخله عمومی در امر تصمیم‌سازی موجب جلوگیری از به حاشیه رانده شدن مردم و سرخوردگی جامعه خواهد بود. استفاده از ابزار تبلیغات در راستای دعوت ارگان‌های ذی‌نفس از مردم در ارائه راه‌حل‌هایی در راستای بهبود کیفیت پروژه‌های شهری موجب ایجاد نشاط و سرزندگی در جامعه و ایجاد پل‌های ارتباطی میان مردم و مسئولین خواهد شد. اکثریت جامعه، امر مشارکت را صرفاً عمل و اقدامی اقتصادی می‌پندارند و از مداخله اجتناب می‌کنند. این در حالیست که با فرهنگ‌سازی و راهنمایی جامعه در راستای شیوه‌های حضورپذیری و امکان مشارکت در تصمیم‌سازی و بهبود روند فعلی، تحقق‌پذیری این اقدام، افزایش خواهد یافت.

پیشنهادات

در راستای تکمیل پاسخ دومین پرسش پژوهش که به ارائه سیاست‌ها و پیشنهادهایی در راستای تحقق امر مشارکت میان مردم و مدیریت شهری در زمینه پروژه‌های زیباسازی، می‌باشد، در جدول شماره ۶ به ترتیب اولویت، به بررسی چندی از سیاست‌های ممکن پرداخته شده است.

جدول ۶- اولویت بندی پیشنهادات در راستای تحقق عنوان پژوهش

هدف	متغیر مرتبط	هدف‌گذاری در راستای تحقق متغیر مربوطه	سیاست‌های اجرایی پیشنهادی در راستای تحقق متغیرها
معیاری - اقتصادی	حمایت اقتصادی مدیریت شهری از مردم در ازای مشارکت	تشویق و ترغیب سرمایه‌گذاران در امر مشارکت در زمینه پروژه‌های زیباسازی	<ul style="list-style-type: none"> - ارائه وام‌های کم بهره به ازای مشارکت در پروژه‌های شهری - بهره‌گیری از روش‌هایی نظیر BOT، BOLT، BOO، BLT، ROT، ROLT، ROO، O & M، بیع متقابل و مشارکت مدنی در راستای تحقق مشارکت بخش عمومی و خصوصی در سرمایه‌گذاری‌ها
	وضعیت اقتصادی مردم	حضور افراد با رده‌های گوناگون از نظر اقتصادی در امر مشارکت	<ul style="list-style-type: none"> - ارائه وام‌های موضوعی در خصوص بهسازی و نوسازی ابنیه - حمایت‌های مالی شهرداری و ارگان‌های ذی‌نفس در امر بهبود کیفیت محیط شهری
اداری - تشکیلاتی	میزان اعتماد اجتماعی نسبت به مدیران شهری	اطمینان مردم از حضور در تصمیم‌گیری‌های آتی مدیریت شهری	<ul style="list-style-type: none"> - حضور نمایندگان مردمی در جلسات مرتبط با پروژه‌های شهری در راستای آگاهی عمومی در خصوص تصمیمات و پروژه‌های شهری
	برقراری ارتباط میان مردم و مدیریت شهری	حفظ ارتباط میان مردم و مدیران شهری	<ul style="list-style-type: none"> - برگزاری جلسات عمومی با حضور مدیران شهری و یا نمایندگان آنها در راستای بررسی نیازهای عمومی و توقعات مردمی از پروژه‌های شهری و عیب‌یابی در خصوص رابطه دوسویه مردم و مسئولین - تخصیص بازه‌های زمانی به دیدارهای مردمی توسط مدیران و مسئولین شهری
	شناسایی نیازها و خواسته‌های شهروندی	ارتقا تحقق‌پذیری طرح‌ها و پروژه‌های شهری	<ul style="list-style-type: none"> - برگزاری جلسات عمومی پیش از اجرای پروژه‌های شهری و

م. ۳	متغیر مرتبط	هدف‌گذاری در راستای تحقق متغیر مربوطه	سیاست‌های اجرایی پیشنهادی در راستای تحقق متغیرها
	بهره‌مندی از تجارب داخلی و خارجی و ابزارهای نوین و خلاقانه	ارائه تمثیل‌هایی در خصوص ویژگی و چشم‌انداز سایر تجارب موفق در زمینه مشارکت شهروندی	نظرسنجی از مردم پیرامون موضوع پروژه و حیطه عملکرد و مداخله طرح‌های مطروحه - اشتراک چشم‌انداز پروژه‌های شهری به زبان ساده با شهروندان - نظرسنجی در خصوص نقاط ضعف و قوت محیط زندگی شهروندان از طریق درگاه‌های گوناگون و تخصیص پروژه‌های شهری بر اساس نتایج حاصل از نظرسنجی‌ها
	بروکراسی و فرآیند اداری جلب هنرمندان و سرمایه‌گذاران در امر مشارکت	برطرف‌سازی موانع حضورپذیری هنرمندان و سرمایه‌گذاران در امر مشارکت	- تسهیل شرایط همکاری هنرمندان شهری و سرمایه‌گذاران در برقراری ارتباط با مسئولین مرتبط - اختصاص بخشی از نهادهای مربوط به پروژه‌های زیباسازی به امرمشارکت و مراجعین در خصوص پروژه‌های مشارکتی - معرفی حوزه‌های گوناگون مشارکت از طریق نهادهای ذی‌نقش
	عدم اشرف مدیران و کارشناسان شهری به روش‌های موفق جلب مشارکت مردمی	به روزرسانی اطلاعات کارشناسان شهری در خصوص شیوه‌های نوین مشارکت	- برگزاری جلسات آموزشی در خصوص شیوه‌های نوین مشارکت - عیب‌یابی و آسیب‌شناسی و تبیین دلایل عدم تحقق پروژه‌های فعلی با بهره‌گیری از رویکردهای پیشین - گذار سازمان‌ها و ارگان‌های مرتبط با پروژه‌های مشارکتی از برنامه‌ریزی متمرکز به برنامه‌ریزی غیرمتمرکز و عبور از برنامه ریزی برای مردم به برنامه‌ریزی با مردم از طریق اعمال اصلاحات درون سازمانی و شناسایی روش‌های جدید در امر مدیریت شهری
	وضع و اصلاح قوانین متمرکز مدیریت شهری در راستای حضور پررنگ‌تر برنامه‌ریزی مشارکتی و دموکراتیک در تصمیم‌سازی‌ها و ارائه راهکارها و سیاست‌های مرتبط با این هدف	حضورپذیری شهروندان در امرمشارکت	- طراحی نظرسنجی‌های مرتبط درخصوص پروژه‌های شهری و اخذ نظرات مردمی در راستای تحقق‌پذیری هر چه بیشتر شهروندان - آگاه‌سازی شهروندان در خصوص راه‌های گوناگون حضور در امر مشارکت - بهره‌مندی از توانایی ساکنین و افراد بومی در راستای پیشبرد پروژه‌های شهری
	عدم هماهنگی دستگاه‌های نظارتی در امر مشارکت	هماهنگی ارگان‌های تصمیم‌ساز در امر مشارکت شهری	- طراحی چارت‌های سازمانی در راستای تبیین وظایف و شرح خدمات هر ارگان در چرخه و فرآیند پروژه‌های مشارکتی - تحقق هماهنگی درون‌نهادی در گام نخست و انجام اقداماتی در راستای هماهنگی میان نهادهای ذی‌نقش در گام‌های بعد - کاهش محدودیت‌های اعمال شده توسط دستگاه‌های نظارتی در راستای پالایش ایده‌ها در زمینه مشارکت - ایجاد کمیته‌های ارزیاب خلاقیت و گردهمایی بخش‌های تصمیم‌ساز و مؤثر در امر مشارکت

سناریو - سناریو

متغیر مرتبط	هدف‌گذاری در راستای تحقق متغیر مربوطه	سیاست‌های اجرایی پیشنهادی در راستای تحقق متغیرها
ابهام در شناسایی گروه‌های هدف پروژه‌های شهری	شناسایی گروه‌های هدف و جامعه تحت تأثیر پروژه‌های شهری	<ul style="list-style-type: none"> - تعیین مقیاس اثرگذاری پروژه‌های شهری - تعیین بهره‌مندان و مراجعه‌کنندگان به سایت مورد مطالعه و انجام مطالعات بر اساس مراجعین
	شفافیت مدیریت شهری	<ul style="list-style-type: none"> - ارائه تبلیغات ویا بنرهای اطلاع‌رسانی در خصوص پروژه‌های زیباسازی و تلاش در راستای شفافیت مدیریت شهری و عمومی‌سازی اطلاعات
میزان رضایتمندی شهروندان از محل سکونت و شدت همبستگی و تعاملات اجتماعی	عدم ترک محلات شهری توسط افراد بومی در راستای برخورداری از محیطی با شرایط زندگی بهتر	<ul style="list-style-type: none"> - ارتقای کیفیت زندگی از طریق تزریق کاربری‌های مختلط - کاربست پروژه‌هایی در راستای بهسازی و نوسازی محلات شهری - ارتقا امنیت محلات شهری - تقویت همبستگی اجتماعی از طریق برپایی رویدادهای همگانی - ارتقا کیفیت عناصر یادمانی در محلات در صورت وجود به عنوان عنصری مشترک میان ساکنین محله‌های شهری
	میزان آگاهی اجتماعی و اطلاع‌رسانی	<ul style="list-style-type: none"> - نصب و طراحی بنرهایی موضوعی با مضامین مشارکت - برگزاری ورکشاپ‌هایی در راستای آموزش روش‌های مشارکت و مداخله در تصمیم‌سازی
تبلیغات شهری	ترویج فرهنگ مشارکت و تعامل در راستای ارتقا کیفیت محیط‌های شهری	<ul style="list-style-type: none"> - تبلیغات آموزشی در رسانه‌های جمعی در خصوص موضوع مشارکت - ذهنیت‌سازی در خصوص سایر روش‌های مداخله در امر مشارکت و محدود نبود مشارکت در ارتقا کیفیت محیط‌های شهری به بعد اقتصادی
	میزان رضایتمندی مردم از خدمات شهری	<ul style="list-style-type: none"> - بهره‌مندی از مدیران لایق و توانمند و کارشناسان خبره در زمینه جلب و جذب اعتماد مردم نسبت به پروژه‌های شهری و ترغیب افراد به شرکت در تصمیم‌سازی‌ها - برگزاری نظرسنجی‌هایی متناوب در خصوص نحوه عملکرد ارگان‌های گوناگون و عیب‌یابی در خصوص نقاط ضعف در صورت نیاز - تشکیل تیم ارزیاب در خصوص نظارت بر عملکرد کارشناسان و مدیران شهری

اجتماعی - فرهنگی

مطالعات محیطی هفت حصار شماره چهارم و هفتم / سال دوازدهم / بهار ۱۴۰۳

در نهایت می‌توان اشاره کرد جهت رفع موانع مذکور و تسهیل در پیشنهادات اجرایی فوق‌الذکر اسنادفرا دست طرح‌های شهری به عنوان پاشنه آشیل عمل می‌کند. با توجه به بررسی‌های کارشناسی صورت گرفته در خصوص اسنادفرا دست می‌توان گفت یکی از اشکالات اساسی تدوین این اسناد عدم وجود نگاهی مصداقی، اجرایی و تحقق‌پذیر برای هر یک از اهداف، راهبردها، سیاست‌ها و پیشنهادات موجود در آن‌ها است و این موضوع زمانی که به مقیاس‌های پایین‌تر اسناد رجوع شود بیشتر مشهود است. به طوری که در سطوح ملی و استانی موارد مؤثر و کاربردی در خصوص رویکرد مشارکتی در مدیریت شهری ارائه شده است اما با نزدیک شدن طرح‌ها به سطح محله‌ای، فرآیند و نحوه تحقق آن موارد ارزشمند نادیده گرفته شده است و کمبود

نظارت مؤثر بر فرآیند تهیه و اجرای این طرح‌ها باعث شده است که تا حد زیادی نقش مشارکت گروه‌های مختلف در پروژه‌های شهری عموماً به سطح نظری منحصر شود و در عمل شهروندان نقش اساسی در مدیریت شهر خود نداشته باشند. از همین رو لازم است تا در هنگام تدوین اسناد به نحوه اجراء ظرفیت‌های قانونی و مالی آن‌ها نیز توجه ویژه‌ای گردد تا بتوان تحقیق‌پذیری آن‌ها را افزایش داد.

منابع

- اردستانی، ز.، رضایی راد، ه.، صادقی پور، ط. و پناهی، م. (۱۴۰۱). سنجش کمی اثرات مثبت همه‌گیری کووید-۱۹ در تغییر کیفیت زندگی کلانشهر تهران. مطالعات محیطی هفت حصار، ۱۰(۴۰)، ۸۵-۱۰۴.
- اکبری، ع. (۱۳۹۴). ساختار اجتماعی شهر در مدیریت شهری نوین. فصلنامه نقد کتاب علوم اجتماعی، ۲(۵)، ۱۸۹-۲۰۲.
- باقری، ع. و میرالی، ا. (۱۳۹۹). فقدان ساختار برنامه ریزی مشارکتی؛ تأثیر مشارکت در برنامه ریزی‌های شهرداری‌ها. مدیریت، ۱(۳)، ۹۱-۱۰۰.
- براتی، ن.، حیدری، ف. و ستارزاد فتحی، م. (۱۳۹۸). به سوی فرایندی دموکراتیک در برنامه ریزی و طراحی شهری؛ ارزیابی وضعیت مداخله شهروندان در برنامه‌ها و پروژه‌های شهری ایران. باغ نظر، ۱۶(۷۶)، ۵-۲۰.
- بهزادفر، م.، شهاب، ا. و شاهین، ا. (۱۳۹۱). رویکردی تحلیلی بر تبارشناسی زیبایی شناسی شهری در تعامل با ساختار مدیریتی شهر؛ بررسی و پیمایش جهانی با ارائه راهکارهای راهبردی و اجرایی.
- توکلی‌نیا، ج. و شالی، م. (۱۳۹۴). امکان سنجی راهبرد توسعه شهر (CDS) در توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی منطقه یک کلانشهر تبریز. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۳۶(۱۴)، ۱۱۷-۱۳۸.
- جوادیان، ر.، آبرودی، م.، علی محمدی، ح. و حسن زاده، م. (۱۴۰۰). عوامل مؤثر بر مشارکت مردمی در نوسازی بافت‌های فرسوده شهری (مورد مطالعه: منطقه ۱۵ شهر تهران). فصلنامه علمی اقتصاد و مدیریت شهری، ۱۰(۳۷)، ۱۰۷-۱۲۴.
- دانشپور، ع. و غفاری آذر، ز. (۱۳۹۹). طراحی شهری با رویکرد مشارکت همکاری‌جویانه، از ایده تا طرح؛ موردپژوهی: میدان هروی تهران. باغ نظر، ۱۷(۸۲)، ۵-۲۰.
- رحیم زاده سیسی بیگ، س.، شیخ‌الاسلامی، ع. و ذاکر حقیقی، ک. (۱۴۰۱). تحلیلی بر نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در بهبود نظام مدیریت شهری از دیدگاه شهروندان کلانشهر تهران. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۲(۶۶)، ۴۲۹-۴۴۷.
- رستمی، ف. (۱۴۰۱). پیوند زیبایی و زیباسازی و زیباشوندگی درون شور و شر شهر. فصلنامه پژوهش‌های مکانی فضایی، ۱(۲۳)، ۹۳-۱۱۲.
- رضایی راد، ه. و کاظمی، د. (۱۳۹۹). بازشناسی ضرورت مدیریت اجتماع محور بحران جهت کاهش آسیب‌پذیری در بحران زلزله (مطالعه موردی: محله‌ی یوسف‌آباد شهر تهران). مطالعات محیطی هفت حصار، ۹(۳۳)، ۶۳-۷۸.
- رهنما، م. (۱۳۸۸). برنامه ریزی مناطق مرکزی شهرها (اصول، مبانی، تئوریه‌ها، تجربیات و تکنیک‌ها).
- زیاری، ک.، زندوی، م.، آقاجانی، م. و مقدم، م. (۱۳۸۸). بررسی مشارکت شهروندی و نقش آن در مدیریت شهری شهرهای کوچک (نمونه‌ی موردی: شهرهای گله‌دار، ورزنه و هیدج). جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۳(۷).
- سعادت، ح.، اقدامی، ح.، رخشانی بجد، ح. و اکبری، ف. (۱۳۹۸). اصول زیباسازی شهری. دومین کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و مدیریت توسعه شهری در ایران، تهران.
- شاهرخی فر، ز.، طهماسبی مقدم، ح. و شمعی، ع. (۱۴۰۱). تحلیل نقش زیباسازی شهری در ارتقاء سرزندگی فضاهای شهری منطقه ۷ شهرداری تهران. پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، ۱۰(۳)، ۸۱-۱۰۳.
- شرفی، م.، بهزادفر، م.، دانشپور، ع.، برک پور، ن. و خانکه، ح. (۱۳۹۸). مشارکت‌پذیری یا مشارکت‌گریزی مردم و برنامه‌ریزان؟ پژوهشی کیفی در محیط برنامه‌ریزی شهری ایران. نشریه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، ۲۴(۲)، ۲۹-۳۸.
- صادقی پور ط. (۲۰۲۱). تبیین پایه‌های برنامه‌ریزی ارتباطی در حیطه برنامه‌ریزی شهری، شهرسازی ایران، ۵(۸)، ۸۳-۹۶.
- صیاد، ن. و سعیدی رضوانی، ن. (۱۳۹۹). شارت، روشی برای مشارکت در طراحی شهری. فصلنامه پژوهشی شهرسازی و معماری هویت محیط، ۱(۳)، ۱-۱۶.
- ضرابی، ا. و فرید طهرانی، س. (۱۳۸۸). رویکرد مشارکت جویانه در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده شهری. نشریه معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۲(۲)، ۳۹-۴۶.
- علوی تبار، ع. (۱۳۷۹). بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها (جلد اول)، سازمان شهرداری‌های کشور

- فدائی، م.، المدرسی، ع.، گندمکار، ا. و ذاکریان، م. (۱۴۰۱). تبیین برنامه ریزی مشارکتی با رویکرد توسعه پایدار، مطالعه موردی: شهرشاهین شهر. جغرافیا و مطالعات محیطی، ۱۱(۴۲)، ۵۸-۷۱.
- لشگری تفرشی، ا. و احمدی، ع. (۱۳۹۸). تبیین بنیان های کارکردی حکمروایی فضایی در چارچوب انگاره ی پسا ساختارگرا. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۹(۵۴)، ۲۷۷-۲۵۹.
- متولی، م. (۱۳۸۹). بررسی و سنجش کیفیت زیبایی در منظر شهری بر اساس مفهوم دیدهای متوالی (نمونه موردی مسیر گردشگری دارآباد تهران). معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۳(۵)، ۱۲۳-۱۳۹.
- مجیدی، م.، منصور، ا.، صابرنژاد، ژ. و براتی، ن. (۱۴۰۰). ظرفیت های منظر در تحقق مفهوم مشارکت در طرح های شهری. منظر، ۱۳(۵۴)، ۱۸-۲۷.
- مختاری اصل، غ.، حافظی فر، م. و نصرتی، ز. (۱۴۰۰). شهرسازی مشارکتی با تاکید بر نقش کودکان در فرآیند برنامه ریزی و طراحی شهری در دوران کرونا. شباک، ۷(۶)، ۶۸-۵۵.
- ملکشاهی، ن. و غلامی، ع. (۱۳۹۷). شناخت و ارزیابی عوامل مرتبط با مشارکت شهروندان در مدیریت شهری. جامعه شناسی نهادهای اجتماعی، ۱۲(۱)، ۳۲۷-۳۵۰.
- موسوی، ح.، بخشنده نصرت، ع. و الیاس زاده، ن. (۱۳۹۷). تحلیل رویکرد مشارکت جویانه در ساماندهی بافت های فرسوده منطقه ۱۲ شهر تهران. مدیریت شهری، ۱۷(۵۱)، ۲۹۷-۳۰۸.
- دریاباری، ج.، مولایی، ا. و بخشنده نصرت، ع. (۱۳۹۷). تحلیلی بر نقش رویکرد مشارکت جویانه در مدیریت و برنامه ریزی شهر تهران. مدیریت شهری، ۱۷(۵۰)، ۱۲۵-۱۳۶.
- نصیری، ی.، داودپور، ز. و معینی فر، م. (۱۴۰۰). نظریه شهرسازی مشارکتی و شرایط تحقق آن در نظام برنامه ریزی شهری ایران. فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، ۱۱(۴۲)، ۶۹۳-۷۱۴.
- نصیری هنده خاله، ا. (۱۳۹۹). رضایتمندی شهروندان کمال شهر از عملکرد زیباسازی با رویکرد پایداری محیط شهری. فصلنامه علمی و پژوهشی پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۱۱(۴۲)، ۱۲۵-۱۳۶.
- نوروزی، س. و جوان فروزنده، ع. (۱۴۰۰). تحلیل سویه های مفهوم مشارکت در فرآیند طراحی فضاهای عمومی. فصلنامه مطالعات شهری، ۱۰(۳۸)، ۴۹-۶۲.
- رضایی، ع.، نوری کرمانی، ع. و پاکدل نژاد، م. (۱۳۹۴). ارزیابی برنامه ریزی مشارکتی طرح مدیریت محله در شهر تهران. مطالعات جامعه شناختی شهری، ۱۵(۱)، ۱۸۳-۲۱۸.
- هیراسکار، جی کی. (۱۳۷۶). درآمدی بر مبانی برنامه ریزی شهری، جهاد دانشگاهی واحد استان البرز (خوارزمی)
- Cao, K., Zhu, J., & Zheng, L. (2021). The 'Collaborative Planning Turn' in China: Exploring three decades of diffusion, interpretation and reception in Chinese planning. *Cities*, 117, 103210.
- Coenen, C. (2010). Deliberating visions: The case of human enhancement in the discourse on nanotechnology and convergence. *Governing future technologies: Nanotechnology and the rise of an assessment regime*, 73-87.
- Foroughi, M., de Andrade, B., Roders, A. P., & Wang, T. (2023). Public participation and consensus-building in urban planning from the lens of heritage planning: A systematic literature review. *Cities*, 135, 104235.
- Glucker, A. N., Driessen, P. P., Kolhoff, A., & Runhaar, H. A. (2013). Public participation in environmental impact assessment: why, who and how?. *Environmental impact assessment review*, 43, 104-111.
- Habitat, U. N. (2018). Tracking Progress Towards Inclusive, Safe, Resilient and Sustainable Cities and Human Settlements. SDG 11 Synthesis Report-High Level Political Forum 2018.
- Haklay, M., Jankowski, P., & Zwoliński, Z. (2018). Selected modern methods and tools for public participation in urban planning—a review. *Quaestiones Geographicae*, 37(3), 127-149.
- Li, W., Feng, T., Timmermans, H. J., Li, Z., Zhang, M., & Li, B. (2020). Analysis of citizens' motivation and participation intention in urban planning. *Cities*, 106, 102921.
- Ma, H. (2017, July). Reflections on public participation in urban planning. In 2017 3rd International Conference on Economics, Social Science, Arts, Education and Management Engineering (ESSAEME 2017). Atlantis Press.

- Pantić, M., Cilliers, J., Cimadomo, G., Montaña, F., Olufemi, O., Torres Mallma, S., & Van den Berg, J. (2021). Challenges and opportunities for public participation in urban and regional planning during the COVID-19 pandemic—lessons learned for the future. *Land*, 10(12), 1379.
- RezaeiRad, H., & Afzali, N. (2024). The Role of City Information Modelling (CIM) in Evaluating the Spatial Correlation Between Vegetation Index Changes and Heat Island Severity in the Last Two Decades in Tehran Metropolis. In *City Information Modelling* (pp. 111-138). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Shmueli, D. F., Ozawa, C. P., & Kaufman, S. (2021). Collaborative planning principles for disaster preparedness. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 52, 101981.
- Westerink, J., Kempenaar, A., Van Lierop, M., Groot, S., Van der Valk, A., & Van den Brink, A. (2017). The participating government: Shifting boundaries in collaborative spatial planning of urban regions. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 35(1), 147-168.

Quantitative explanation of effective factors on increasing citizen participation in the beautification of Tehran metropolis

Hadi RezaeiRad*, Department of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Bu-Ali sina University

Tarlan Sadeghipour, Graduate of Urban Planning, Shiraz University

Seyed Ali Qazimirsaeed, Graduate of Urban Planning, Tarbiyat Modares University

Received: 2023/4/9

Accepted: 2023/10/14

Extended abstract

Introduction: With the ever-increasing population of cities, especially after the Industrial Revolution, the factors influencing the urban management system and human settlements have greatly increased, and during time, traditional methods and non-participatory approaches have lost their effectiveness. Concepts such as participatory approaches have been proposed among decision-makers in the urban management system. The basis of these concepts is decision-making with and for the people. Undoubtedly, a city whose decisions are made without the effective presence of its citizens cannot meet the needs of its residents. The purpose of advancing this research is to identify and explain the factors affecting the two-way communication between people and city officials and the formation of collaborative planning to realize beautification projects to improve the quality of life of citizens in the Tehran metropolis.

Methodology: This research is practical in terms of research objectives and its method is descriptive-analytical. In general, the method of conducting this research is based on document analysis, content analysis, and meta-analysis. According to the statistical population of the research, which are citizens of Tehran city, 384 questionnaires were completed, and also the interview was used to get information from the managers of the beautification organization. The analysis of the questionnaire was designed to measure the components and variables of the leading research done by SPSS software. To check the reliability and validity of the research, the confirmatory factor analysis method was used to ensure the selected main factors, correlation analysis to find the relationship between variables, and aggregate analysis to determine the amount of variance calculated by main factors

Results: Based on the results obtained from the research, 19 factors have been presented in 4 categories, which include social-cultural, subsistence-economic, administrative-organizational, and legal-organizational.

Conclusion: From the respondent's point of view, indicators related to the economic dimension with an average of 4.565 have the highest priority, indicators related to the administrative-organizational dimension with an average of 4.368 are in second place, indicators related to the legal-organizational dimension are in the third place with an average of 4.316 and finally The indicators related to the socio-cultural dimension with an average of 4.215 are in the last category. Also, ambiguity in identifying the target groups of actions, legal, administrative, and organizational obstacles, and weakness in creating a culture of participation among the community are the main obstacles to the non-realization of citizen participation in the beautification of the Tehran metropolis.

Keywords: Participatory planning, citizen participation, Tehran metropolis, confirmatory factor analysis